

Nagy Lajos litván hadjárata 1377-ben.

(Első közlemény.)

Nagy Lajos király 1377. évi litván hadjárata a magyar fegyverek egyik nevezetes ténye, melynek következményei igen fontosak valának.

Sajnos, hogy a magyar történet ezen fényes epizódja hazai kútfőinkben alig van följegyezve, amiért leírásánál csaknem kizárólag külföldi történeti forrásokra vagyunk utalva.

János, küküllői főesperes, Nagy Lajos király életírója csak annyit jelent e hadjáratról, hogy a király egy ízben¹ hatalmas hazai és idegen sereggel² a magyar koronának alávetett Oroszországba ment, hogy azt a litvánok ellen megvédelmezze, és megfutamtván az ellenséget, győzelmet aratott.

Egy-két másodrendű adatot leszámítva, eddig kiadott okleveink se sokat jelentenek a litvai hadjáratról. Ezen oklevelek közül a fontosabb Lajos királynak Diós-Győrt, 1377 május 28-án kelt rendelete, mely szerint a hadjáró hazafiak összes pörös ügyeinek, mint-hogy legközelebb hadat indít, halasztást enged a szent Márton ünnepe nyolezadáig.³

Katona István a külföldi kútfők közül *Dlugoszt*, a XVI. századbeli lengyel történetírótól másolta⁴ valószínűleg azért, mert Dlugosz kútfőjét nem ismerte, jóllehet az *Anonymi Archidiaconi Gneznensis*

¹ *Thuróczy* kiadása XXX. fejezetében: „két ízben“.

² *Valida gente sua et extranea Fontes domest.* III, 183.

³ *Fejér*, CD. IX/V, 146: Cum nos universas causas incolarum nostrorum exercituantium, propter exercitum nostrum in proximo habendum, generalius iusserimus prorogari . . . absque omni grauamine ad octauas s. Martini nunc affuturas.

⁴ *Hist. Critica* X. 626.

brevior cronica ezímen Katona Historia Critica X. kötete előtt hatvan évvel megjelent.¹

Azonban a gneznai főesperes, Nagy Lajos lengyel király korára Dlugosz elsőrendű kútfője, ma már nem névtelen. Tudjuk, hogy a Nalecz nemzetségből származó *Janko de Czarnkowo* (Czarnkowski), ki Kázmér lengyel király uralkodásának végső éveiben, Nagy Lajos egész lengyel uralkodása alatt és Jagello Ulászló uralkodása kezdetén virágzott. Kázmér király alatt tekintélyes állást foglalt el, mint Lengyelország alkanczellárja. E király ágyánál állott elhunytakor is. Aztán fölülkerekedtek vetélytársai: Zavisza és Ksumiki Miklós, kiknek sikerült őt országos hivatalából kiszorítani, azzal vádolván, hogy Kázmér király hagyatékából egyetmást elsikkasztott. E vád aligha volt alaptalan, mert Janko urat nemesak hogy kitették hivatalából, de egyidőre száműzték Lengyelországból. Ez idősb Erzsébet királyné kormánya alatt történt; érthető tehát a főesperes ellenszenve a királyné és kormánya, Lajos uralkodása, sőt általában a magyarok ellen. Amiért korírata e részleteit óvatosan kell használnunk. Egyébként eltekintve művének e gyöngéjétől, előadása a mily igénytelen, oly mesteri. Rendesen jól van értesülve és több oly eseményt ad elő, melyeket, legalább oly körülményesen, más föl nem jegyzett.²

De ha már Czarnkowski részrehajló, még inkább arról vádolandó Dlugosz, ki még ott is, a hol kizárólag a gneznai főesperesből merít, ennek félszeg irányát még inkább kiélesíti, sőt elferdíti, a mint ezt alább részletesen megmutatjuk.

Szerencsénkre még van egy kútforrásunk e korszakra, nevezetesen Nagy Lajos király 1377. évi litvai hadjáratára: *Hermannii de Wartberge Chronicon Livoniae* című művében, melynek egyetlen példánya maradt fenn a danzigi levéltárban. Ebből adta ki azt Strehlke először és nagy gonddal 1863-ban.³

Wartbergi Hermann a német lovagrend litvai mesterének volt káplánja, tehát belföldi, egykorú, nagyállású férfit, ki az ügyek menetéről jól volt értesülve, s azt pártatlanul (legalább Nagy Lajos király uralkodását illetőleg) megírta. Följegyzései 1378-ig terjednek,

¹ *Sommersberg*, *Silesicarum rerum Scriptores* (Lipsiae 1730) II. kötete 78. és következő lapjain.

² *Caro*, *Geschichte Polens* II, 576.

³ *Scriptores Rerum Prussicarum* (Leipzig 1363.) II, 21—116 lapok.

s így a XIV. század tetemes részének eseményeire nagy világot derítenek.¹

Harmadik kútfőnk lehetne A. L. *Schlözer*, *Geschichte von Littauen* című műve,² amennyiben ő *Kejalovicz* Albert Wíjuk jezsuita *Historiae Livoniae* című két kötetes művéből,³ ez pedig *Strykowski-Osostwicz* Mátyás mjedniki kanonok *Kronika Polska, Litewska, Ruska, Pruska, Moskiewska, Tatarska* című gyűjteményéből⁴ merített. Jóllehet se Kojalovicz, se Strykowski műveit nem ismerem, s ezek Schlözerrel együtt — úgy látszik — elavúltak; mégis ezélszerűnek találtam az eltéréseket, melyek Schlözerben előkerülnek, figyelmen kívül nem hagyni.

Ezek után négy irányban folytattam kutatásaimat, 1. a litván hadjárat közvetlen okára, vagyis a litvánok 1376-ban Lengyelország ellen intézett rabló hadjáratára; 2. kitérésképpen a magyarok gyilkolására Krakóban; 3. a tulajdonképeni hadjáratra; 4. ezen hadjárat eredményére és következményeire.

1. A litvánok Lengyelországba 1376-ban intézett rabló-hadjárata.

Erzsébet királyné, Nagy Lajos király anyja egy évvel előbb Lengyelország kormányát, ez országban többször ismétlődő zavarok miatt, minthogy az ügyek vezetése némely krakói nemesekre vala bízva, kik haszonlesésből a királynét gonosz tanácsaikkal sok megállhatatlan rendelkezésre indították, fiának, a magyar királynak adta át. (1375 július végén.)⁵

Nagy Lajos király, hogy anyját a Lengyelországból kapott

¹ Lásd *Strehlke* bevezetését az idézett mű 9–21. lapjain.

² *Allgemeine Welthistorie* I. kötet (Halle, 1785.).

³ Az I. kötet megjelent Danzigban 1650-ben, a II kötet Antwerpenben 1669-ben.

⁴ Megjelent Königsbergben, 1582-ben. „Mein Mann ist — mondja Schlözer — an den ich mich halte, dieser Jesuit (Kojalovicz). Und der Mann, an den sich Kojalovicz hält, ist Strijkowski“.

⁵ *Adiac. Gueza*. Sommersberg, II 116. A tény kétségtelen, de indokolása a főesperes bosszúja azok ellen, kik őt alkanczellári tisztétől megfosztották.

jövedelmei elvesztéseért kárpótolja, Dalmátországnak sok ezerre menő jövedelmét utalta ki számára.¹

Erzsébet királyné azonban a dalmát jövedelmeket állítólag kevesellette, és azt kívánta fiától, hogy neki Lengyelország kormányát visszaadja. Nagy Lajos nem hajlott rögtön anyja szándékára, a miért ez heves jelenetet idézett elő, melynek következtében „a legokosabb király, ki Istennek a szülők iránti tiszteletről adott parancsát a legbuzgóbban teljesíteni törekedett“, ismét anyját bízta meg Lengyelország kormányával.

Erzsébet királyné, jóllehet már nyolczvan éves vala,² dölyfösen nagy magyar kísérettel Krakó felé vevén útját, leveleket küldött a krakói és sandomiri nemesekhez, hogy feleségeikkel egyetemben Sandecig s azon túl is eléje jöjjenek, sőt tisztességgel és örömmel fogadják. A mit ezek meg is cselekedtek. Midőn pedig Bochnáig érkezének, némely utóbb jött sandomiriak hirül hozták, hogy a litvánok számosan összegyülekeznek a végből, hogy Sandomirt megrohanják. Erzsébet királyné hihetetlennek tartotta e hírt. Fia oly hatalmas, — úgymond — karja oly erős és messzeható, a litvánok annyira rettegnek hatalmától, hogy nem merészelnék ellene föltámadni.

A sandomiriak ekép megnyugtatva, örököt nem állítottak, mire Kieystut Olgierd litvai hagyherczeg fia Trokiból, testvérével,

¹ Hogy Dalmátország kormányát is anyjára bízta volna Nagy Lajos király, azt a gneznai főesperes nem állítja. Magam se találtam eddigelé nyomát annak, hogy Erzsébet királyné mint Dalmácia kormányzója előkerülne. Valószínűleg téved tehát Caro (Gesch. Polens II., 399 402.) állítván, hogy Erzsébet Lengyelországból Dalmátországba ment és hogy itt mellözve (zu sehr bei Seite geschoben) érezte magát. — Ellenben megáll Caro azon állítása, hogy Nagy Lajos király anyja távollétében ismételve megfordult Lengyelországban: így találjuk őt 1375. aug. 8-án *Krakoban* (Inventar. arch. Cracov. p. 237. Caronál II, 399.), 1376. januárius 26-án *Sandomirban* (Monum. Polon. X, 234.), januárius 29-én *Bieczan* (Mimk. et Rzycz. III, 332. Caronál II, 400.)

² „Octuagenaria“, mondja a gneznai főesperes, mig Caro csak hetven évesnek mondja. Kázmér lengyel király (ki ösese volt Erzsébet királynénak) születése napját, 1312 május 1-sejét, följegyezve találom ugyan (Sommersberg II., 80.), de Erzsébetét nem. Tekintve azonban, hogy Erzsébet eljegyzése I. Károly magyar királylyal 1320 július 6-án történt (Sommersberg II., 90.) és hogy a következő évben szülte első, Károly nevű fiát, ki azonban egy évet sem élt, nem valószínű Caro fölvéte, jóllehet nem lehetetlen, hogy Erzsébet 15 éves korában hozta viágra elsőszülöttét. A gneznai főesperes személyesen ismerhette

a lucki Lubarttal és unokaöcseével, a belei¹ Györggyel Zaehivost alatt a San folyón titkon átkeltek, a Visztula mentén számos falut megleptek és egész Tarnow városáig mindent elpusztítottak, a lakosságot rabszjára fűzték, s a kit el nem vihettek, azt tagolták, kínozták. Számos mindkét nembeli nép szolgaságba került ez alkalommal; a templomokat fölégették, a papokat meggyilkolták vagy elhurcolták.

Itt aztán elkezdti a válogatott (discretus) főesperes úr erkölcsi papolását. Siratja a lengyel nemzetet, melyen beteljesedett a próféta átka: Femina regni gubernacula capiens sibi dominatur. A királyasszonyhoz biztos tudósítások érkezővén a borzasztó csapásról, mélyen megszorodott, de nem akarta a közönségnek mutatni e nagy lelki fájdalmat, hanem derült arccal vígasztalta a szomorúakat, biztosítván őket, hogy fia, Lajos király bosszút fog állani a litván herezegeken, hogy vissza kell majd adniok, a mit elraboltak és elégtételt szolgáltatniok gonoszsaikért.²

Megerősíti a gneznai főesperes előadása lényegét Wartbergi Hermann, ki egyuttal okát adja a litvánok támadásának, mely fölvilágosít több, eddig meg nem fejtett eseményt.

Megjegyzendő, írja Wartbergi Hermann, hogy Magyarország királya némely földet átadott az opoli (oppelni) hercegnek³, melyek a belei Györgyhöz és a lucki Lubarthoz tartoztak, a miért az opoli

a királynét és ezért hozzávetőleges állításának hitelt adhatnánk, ha ugyan azzal is nem akarta csipkedni, hogy idősbnek állította. Valószínűnek vehetjük, hogy Erzsébet királyné, midőn 1376-ban Lengyelországba jött, a hetvenet meghaladta.

¹ Bele Galicziában fekszik, Lembergől északra; Luck (latinul: Luceoria) Volhyniában.

² Sommersberg, II., 117. — A két esetet, melyet ez alkalomból a főesperes megemlít, mint tárgyunkhoz nem tartozót, ballgatással mellőzzük; ellenben lemásoljuk az annalisták följegyzését: Anno Domini MCCCLXXVI. Lithwani omnes inopinata terram Sandomiriensem intrantes quarto Kalendas Novembris multas villas populosas igne cremarunt, populumque Christianum inenarrabilem, sacerdotes et nobiles cum auxoribus et pueris alios occiderunt alios in servitatem suam redegerunt et deduxerunt. (Sommersberg, II., 94.)

³ Tudniillik Lászlónak, a ki előbb (1367 május 1-től 1372 szeptember 15-utánig) nádor volt Magyarországon. László herezeget, már mikor nem volt nádor, a lengyel írók még mindig *Naderspan*-nak, nádorispánnak nevezték. (Sommersberg, II., 119.)

herezeg perlekedni kezdett a litván herezegekkel és megtámadni birtokaikat, területeiket. Ezek pedig haragra lobbanván, fölhítták rokonukat, Kieystutot, ki hadával segítségökre sietett. Egyesülvén, ellenséges szándékkal behatoltak október 30-án Lengyelországba, a Visztulán fölfelé ötödfél mérföldnyire Krakótól, pusztítván, rabolván és öldökölvén. Akkora esapást és nyomorúságot mértek a vitézekre, katonákra, leányokra és tisztas asszonyokra, milyenről az elmúlt időkből hallani nem lehetett.¹

Már most keressük a litvánok hadjáratának indokolása értelmét. A gneznai főesperes² arról értesít, hogy midőn 1340-ben Boleszló, Troyden Massovia herezegének fia, kit a rutének egyhangúlag vezérékűl és urokúl elfogadának, mérgezés következtében meghalt és Lubart, Gedimini litván herezeg fia Oroszországot elnyerte, Kázmér lengyel király 1359-ben hatalmas sereggel elfoglalta Oroszországot és Lubartnak csupán Luckot hagyta meg kegyelemképpen.³ De az időtől fogva, hogy Kázmér egy papot a Visztulába fojtatott, a szerenese teljesen elfordult tőle, és a litvánok megrohanták Oroszországot, Vladimir és Lwow (Lemberg) városokat több más helységgel elpusztították és több erős várat, u. m. Vladimirt, Biecet, Brescet bevették, sok kerületet elpusztítottak, megszámlálhatatlan keresztény népet rabszolgaságra vetettek. És valahányszor a lengyelek összetűztek a litvánokkal, mindig a lengyeleket verték meg, mígnem Kázmér király belátván, hogy nem bír a litvánokkal, kik mint a ragadozó farkasok rabolták és pusztították országát, úgy egyezett ki velök, hogy megtartván a maga számára Lemberget, Vladimirt a várost és tartományt (tehát Ladomériát) a litvánoknak hagyta...

¹ *Chronicon Livoniae*, Script. r. Prussi II., 111. Notandum, quod rex Ungarie quassam terras contulit duci in Opul contingentes fratris regum, scilicet Georgii de Belse, nec non Luberti in Lutzik, scilicet regum Letwinorum. Ideo idem dux incepit litigare et invadere terras dictorum regum. Qui commoti evocarunt Kenstuthem eorum fratrem, qui cum suis venit in auxilium; et intrarunt congregati hostiliter terram Polonie feria V ante Omnium Sanctorum Wissulam ascendendo IV $\frac{1}{2}$ miliaribus a Cracovia, devastando, rapiendo et cedendo. Itaque tantam fecerunt stragem et miseriam in militibus, militaribus, virginibus et honestis dominabus, qualia retroactis temporibus non fuerunt audita.

² *Sommersberg*, II., 98.

³ Ad placitum bone voluntatis sue concedendo, a mi voltaképpen annyit jelent, hogy Luckot hűbérül adta neki.

1366-ban végre (miután Rómában föloldották) a töredelmes Kázmér nagy sereget gyűjtött és Oroszországot keményen megtámadta, Lodomériát, a Lubart birtokát összes városaival együtt elfoglalta és (hűbérül) Sándor hercegnek, Olgierd fiának, a Kieystut leghívebb hercegének adta, kivéven Chelm várát, melyet György belci hercegnek engedett át, ki már előbb meghódolt neki, de álnokul, mint az később világosan kitűnt. Sándor herceg azonban Kázmér haláláig hűségesen szolgált neki.

Kázmér király halála után azonban — folytatja a gneznai főesperes¹ — Kieystut litván herceg Tronyból, Olgierd litván nagyhercegnek édes testvérje és a kereszténység legdühösebb ellensége, szövetkezve a lucki Lubarttal, megtámadta Vladimir várát, melyet Kázmér király Koriath fia Sándor hercegnek adott volt megőrzés végett — ennek távollétében és a várparancsnok, Thuroky Petrás gyávasága miatt el is foglalta.

Nagy Lajos király valószínűleg ezen veszteség következtében érezte indíttatva magát, hogy Vörös-Oroszország vagyis Halics és Ladóméria, nemkülönben a ruthén tartományok kormányzójává édes anyja kedves rokonát, László opoli herceget, akkor Magyarország nádorát nevezze ki.²

László herceg igen jeles kormányzó volt, kit a gneznai főesperes is magasztal,³ és noha békeszeretőnek mondja, ebből éppen nem következik, hogy a litvánok garázdálkodását is tűrte, sőt ura, a magyar király iránt tartozó hűséggel nagyon megegyezhetőnek találhatta, hogy a litvánok által bitorolt területek visszafoglalásáról gondoskodják; azzal azonban, hogy ezt *talán* nem elég erélylyel, körültekintéssel és szerencsével tette, alig adott alapos okot Caro azon gyanúsításához, mintha a gondjaira bizott népekkel egyetemben Nagy Lajos királyt elárulni akarta volna.⁴

¹ *Sommersberg*, II, 103.

² *Caro*, *Gesch. Polens* II., 379. másodkézből idézi Lajos király okl. velét, melyben ez áll: *regnum nostrum Russiae eidem duci contulerimus gubernandum, et conseruandum*, és László kinevezését 1372-re teszi — helyesen, minthogy László ezen éven túl nem fordul elő nádorül.

³ *Inclitus princeps Wladislaus, tocius Russie Dux et Dominus pacis sectator, eiusdem indefessus persecutor.* (*Sommersberg*, II., 119)

⁴ Ludwig mochte wohl bemerken, dass Wladislaw ehreizige Pläne nährte

Mikor történt a litvánok rabló hadjárata? arra nézve a kútfők jóformán megegyeznek, hogy tudniillik október végén kezdődött és novemberben folytatódott. A lengyel annalisták október 29-ét, a *Chronicon Livoniae* október 30-át, a gneznai főesperes novembert említ, végre Dlugosz¹ azt mondja, hogy a litvánok a San folyóig november 2-án érkeztek.

Mihez képest — s ez érdekesebb ránk nézve — Erzsébet királyné megérkezte Krakóban 1376. október második felében történhetett.

Honnét vette Schlözer² azon tudósítást, hogy a litvánok tíz teljes hétig pusztították Lengyelországot a nélkül, hogy ellenkezésre találtak volna? azt gyanítjuk ugyan, minthogy önmaga Kojaloviczot jelzi egyetlen kútforrásának; de nem tudjuk megállapítani, igaz-e ezen tíz hétre vonatkozó állítása.

2. „Gyilkolják a magyarokat“!

E szörnyű hír rémítette meg 1376. december 7-én Erzsébet királynét krakói székhelyén.

Minket magyarokat érdekel ugyan a krakói vérfürdő, melyet e helyt azonnal leírunk; de összefügg-e az imént elmondott eseményekkel, mint Caro véli: mi, kik más szemmel nézzük a lengyelek viselkedését, és ismerjük a gneznai főesperes rosszakaratú részrehajlását, melyet Caro is megenged, nem tulajdoníthatunk e sajnálatos eseménynek oly fontos politikai jelentőséget.

Caro, ugyanis, azt mondja, hogy a királynénak csakhamar alkalmá volt balgazdálkodása következményeit még inkább tapasztalnia, mint azt a litvánok rablóhadjárata alkalmával tapasztalta.³

Hát a jelen alkalommal miben állott ezen balgazdálkodás (Missregiment)? Abban-e, hogy megvigasztalta azokat, kik rémhíre-

und mit jene Provinzen in eine allzu warme Berührung gekommen sei; er nahm auch wahr, dass es gar nicht ausser aller Warscheinlichkeit lag, dass die Kleinrussischen und galizischen Bojaren das selbstständige Regiment Wladislaw's aus einen Ausweg aus dem Dilemma zwischen Ungarn und Polen ergreifen würden. (*Caro*, *Gesch. Polens*, II. 407.)

¹ A krakói 1876. évi kiadás III. köt. 367 lapján.

² *Gesch. v. Littauen* 78. l.

³ *Gesch. Polens*. II. 403.

ket hoztak a litvánok készülődéséről, s ez által annyira megnyugtatta a sandomiriakat, hogy ezek botorúl öröket nem állítottak? De hisz Sandomirnak és mindazon tartományoknak, melyeket a litvánok pusztítva előzőlöttek, voltak kapitányaik, nemes és vitéz férfiak, kiknek kötelességök leendett „a ragadozó litván farkasokra“ mindfíg ügyelni, minthogy a honvédelem ez időben kizárólag a nemességre háramlott.¹ Aztán hallunk-e ez élheterlen nemes urakról annyit, hogy miután meglepni engedték magokat, összeszedték erejüket és kiűzték az ellenséget, mely Schlözer szerint tíz hétig zsarolta ama vidéket? Erről semmit se hallunk. Valószínűleg kényelmesebbnek találták megvárni, míg Nagy Lajos király jó magyarjaival, hogy boszút álljon helyettök.

Az emberek kedvelik a személyeket és nem a rendszert felelőssé tenni a szerencsétlenségért és bajért, mely őket érte. Így okolja meg *Caro* főntebbi állítását, és folytatja: A nép a szerencsétlenségért, mely érte, a hanyag igazságszolgáltatásért, a közélet elkoresosulásaért a magyarokat okolta, kik a kormányzó özvegy királyné körül valának, a miért alaposan meggyűlöltek őket.

A magyarok a lengyel ügyekbe bizony nem avatkoztak; erre legalább nincs adat. Hogy mégis gyűlöltek őket már csak azért is, mert szolgálták a királynét, ki inkább bízhatott bennök, mint lengyel földieiben, és ezen szolgálataikért jutalmat, fizetést húztak: ez megfogható.

Mind a mellett a krakói vérfürdő bizony csak gyalázatára válik a lengyeleknek még a középkorban is, mint ezt a következőkből, melyeket a gneznai főesperes után² előadunk, világosan kivethető.

1376. deczember 7-én, egy vasárnapon, Erzsébet királyné a krakói várban tánczos és egyéb világi mulatságot rendeztetvén,³

¹ Ezt a gneznai főesperes nagyon jól tudja, hisz közülök némelyeket fölöttébb magasztal is, például a Sakolowoi és Wiesenburgi két Bartost, kikről azt állítja: *Strenni milites, veraces et probi, virilesque terre defensores, pacis et tranquillitatis selectores, predonum atque furum persecutores hostiles.* (Sommersberg, II. 118). De talán ezeket is azért dícséri, mert Erzsébet királyné a litvánok rabló támadása után elmozdította őket állásukból. Krakó is új kapitányt kapott.

² Sommersberg, II. 117.

³ E körülmény ugyan nem tartozik a dologhoz, és fölemlítése csakis azért történik, hogy a bukott alkancellár bökjön egyet az általa gyűlölt fejedelmi asszonyon.

a magyarok szolgálai a szénás szekereket, melyeket Przetbor úr házába vittek, erőszakkal lefoglalták, hogy saját szállásaikra vigyék, amit látván Przetbor úr házi népe, ellenkezett a magyarokkal és a szénától elűzte őket. Ebből lárma támadt; a magyarok a magyaroknak, a lengyelek a lengyeleknek segítettek. Midőn pedig a dulakodás híre a királynéig hatott, ez megparancsolta a várnagynak, nemes Kmytha Jazkó úrnak és egyéb nemes uraknak, hogy gyorsan a hely színére lemenvén, rendet csináljanak. Kik, midőn a veszekedést csillapítani akarák, *úgy mondják*, valamelyik magyar, de hogy ki volt? *az nem tudatik*, nyilat lőtt és *szántszándékkal-e avagy csak esetleg? ezt szintén nem lehet tudni*, Kmytha Jazkót, a mondott várnagyot nyakon megnyilazta és úgy eltalálta, hogy az rögvest lefordúlt lováról és szörnyet halt. Látván a lengyelek, hogy a várnagy meghalt, nagy haragra gerjedtek a magyarok ellen, és a kit közülök kézre keríthettek, tekintet nélkül nemére és állására, legott meggyilkolták. Vala a magyarok közt egy magyar lovag, nemzetiségére szláv, kit Pogány Mihálynak híttak, ezt szállása pinezejéből kivonszolták és nyomorútan megölték. A királyasszony két igen kedves és bizalmas apródja Przetbor úr (kinek szénája miatt a zavar keletkezett) házába menekült, hogy éleöket mentse. A gazda valamelyik kamrájába gondosan elrejtette őket és megtiltotta szolgálainak, hogy ne merészeljék jelenlétöket elárúlni. Mialatt azonban ő maga fölméne a várba a királyasszonyhoz, jelentendő, hogy ama két ifjút megmentette, amiért nagy köszönetet aratott, szolgálai — mert gazdájok éjjelre is a várban maradt — feltörték a zárat, a két ifjút kegyetlenül elpusztították, ezüst öveiktől, ruháiktól megfosztották és az ablakon kidobták.¹ Annyira föl valának bőszerűlve Jazkó úr barátai, hogy a lajtorjáján, melyeket a királyné hölgyei a várfalakra támasztattak, menekülő magyarokat, utánok vetett nyilakkal és gerelyekkel üldözték. Így esett, hogy azon napon és éjjel százhatvannál többen meggyilkoltattak.

A királyasszony bánkódván magyarjai elhunytá fölött, abba

¹ Dlugosz még hozzá teszi, hogy azokat a magyarokat, kiket a lengyel hölgyek elbújtattak, búvóhelyeikből kiragadták és az ablakon levetették. III. 370.) Honnét vette az élénk fántáziájú történetíró ez adatot, és nem akarja-e vele azt gyaníttatni, hogy a magyar urak igenis otthonosak valának a lengyel menyecskéknél? nem tudjuk.

hagyatta a mulatságot és gyászt öltött. A vár tornyait és bástyáit őriztette, nehogy életben maradt magyarjai is elpusztuljanak. Csak néhány napot töltött még azon túl Krakóban, melyek alatt, hogy Kmytha Jazkó halálaért a rokonságot kárpótolja, annak még csak legény fiát megtette Leczye kapitányának. Azután visszatért Magyarországra, fiára, Nagy Lajos királyra hagyván Lengyelország kormányát.

Ily véget ért a magyarok üldözése Krakóban. De a kegyes sikkasztó és érdeemes koríró még kívánatosnak találta egyet végig suhintani az agg királynén, midőn elbeszélése végéhez hozzá teszi, hogy beteljesedett rajta a böles mondása: A jó kedv a fájdalommal keveredik és az öröm vége gyász. A kevélység és az élvezet hajhászata szomorúságának voltak előzményei.

Hagyján, ha a következő történetírók nem az ő szemüvegén át nézik vala az eseményeket, hanem a tények után ítélnék. De már Dlugosz nem elégszik meg azzal, hogy a gneznai főesperes, mint egyedüli kútfője előadását másolja, hanem nagyot lódít rajta. Például: míg a főesperes nem sok ügyet vet arra, hogy a magyarok lovászai (famuli) szénát rekviriálnak, Dlugosz nem tesz különbséget lovászok és uraik közt, hanem egyszerűen a „rabláshoz szokott“ magyarokat említi, kik a királynéval Krakóba jöttek. Továbbá: míg a gneznai főesperes a Kmytha Jazkó gyilkosául csak habozva jelez magyart, kiről nem meri állítani, hogy szántsándékkal ölte meg a várnagyot, addig Dlugosz nem kételkedik egyenesen magyarra fogni a gyilkosságot, noha állását — ezt bevallja — nem ismeri.

Ezekkől meggyőződhetik az olvasó az akkori lengyel történetírás megbízhatatlanságáról és arról, hogy a sovinizmus nem korunk találmánya.

PÓR ANTAL.